

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/215847,Cykl-etud-edukacyjnych-ZNIEWOLENIE-45-odc-18-Szabrownicy-z-Armii-Czerwonej.html>
26.02.2026, 20:04

Cykl etiud edukacyjnych „Z(NIE)WOLENIE ‘45”: odc. 18: „Szabrownicy z Armii Czerwonej”

W 1945 r. zakończyła się II wojna światowa – najbardziej krwawy konflikt w dziejach ludzkości. Po prawie sześciu latach Polska została uwolniona od niemieckiej okupacji. Mimo to obywatele Rzeczypospolitej tak ciężko doświadczani przez brunatnych i czerwonych zbrodniarzy nie mogli czuć się ludźmi wolnymi. Nadchodzący ze wschodu Sowieci ustanowili bowiem w Polsce kolejną okupację...

[Okupacja sowiecka](#)

28.05.2025

O tym jak faktycznie wyglądał rok 1945 na polskich ziemiach, opowiada najnowszy cykl etiud filmowych, przygotowanych przez Biuro Badań Historycznych IPN. W tych krótkich filmach naukowcy z Instytutu Pamięci Narodowej opowiedzą, w jaki sposób Sowieci zachowywali się wobec polskiego społeczeństwa, a także jak polski naród zareagował na aktywność czerwonych okupantów.

Odcinek 1: „Więzienie na Zamku Lubelskim”

Zamek w Lublinie w latach 1944–1954 był najcięższym i największym komunistycznym więzieniem w woj. lubelskim. Przez jego mury we wspomnianym okresie przeszło ponad trzydzieści tysięcy ludzi. Wśród przetrzymywanych dominowali więźniowie polityczni, przetrzymywano tam również niemieckich zbrodniarzy, a także kryminalistów. Słowem więziono w nim ludzi z różnych warstw społecznych, zawodów, zarówno młodych jak i starych, mężczyzn i kobiety.

Na Zamku panowały bardzo ciężkie warunki – więźniowie przetrzymywani byli w fatalnych warunkach sanitarnych, otrzymywali głodowe racje żywnościowe, pozbawieni byli właściwej opieki medycznej. Więzienie było również przeludnione. Warto pamiętać, że w okresie przedwojennym pojemność Zamku obliczono na 450 osób, w czasie okupacji niemieckiej na 706 osób, a po wojnie na 1100. Ten ostatni stan i tak ten przekraczano. W celach przeznaczonych dla kilkunastu osób przetrzymywano kilkadziesiąt.

Resort Bezpieczeństwa Publicznego przejął więzienie do swojej dyspozycji w końcu września 1944 r. 15 listopada 1944 r. na jego dziedzińcu stracono pierwszych więźniów politycznych – żołnierzy Armii Krajowej. Ostatnia egzekucja miała miejsce 12 stycznia 1954 r.

Jako więzienie Zamek Lubelski przestał funkcjonować w lutym 1954 r. Na decyzję o jego likwidacji złożyły się planowane w 1954 r. w Lublinie obchody 10 – rocznicy rządów komunistów w Polsce. Budynek zamku przeznaczono na Wojewódzki Dom Kultury, a także siedzibę Muzeum Lubelskiego.

Odcinek 2: „Organizacja Niepodległość krypt. »Nie«”

W styczniu 1944 r. Armia Czerwona przekroczyła granicę II Rzeczypospolitej. Polskie władze, zarówno te przebywające w Londynie, jak i te, które działały na terenie okupowanego kraju nie wiedziały jak się wobec Sowietów zachować. Z jednej strony Armia Czerwona była sojusznikiem koalicji antyhitlerowskiej. Z drugiej Sowietci, wraz z Niemcami rozpoczęli II wojnę światową, napadając na Polskę we wrześniu 1939 r. Ponadto stosunki dyplomatyczne pomiędzy polskim rządem na uchodźstwie a przedstawicielami ZSRS praktycznie nie istniały od 1943 r. po odkryciu Zbrodni Katyńskiej.

Wobec powyższych wojskowe władze w kraju postanowiły działać dwójako. Po pierwsze podjęły decyzję o operacji „Burza”, której celem było odbicie z niemieckich rąk poszczególnych obszarów RP i wystąpieniu na nich w roli gospodarza, przed zbliżającymi się czerwonoarmistami. Ponadto zdecydowały się na utworzenie elitarnej i głęboko zakonspirowanej organizacji „Niepodległość” krypt. „Nie”, która miała zastąpić Armię Krajową...

Odcinek 3: „Zbrodnie Armii Czerwonej na Pomorzu”

W okresie II wojny światowej Pomorze Gdańskie, podobnie jak cały obszar II Rzeczypospolitej doświadczyło bardzo brutalnej, wręcz bestialskiej okupacji niemieckiej. Jednym z symboli tamtego okresu jest tzw. Zbrodnia Pomorska 1939 r. Była to masowa akcja eksterminacyjna, przeprowadzona przez różne niemieckie organizacje w ponad 400 polskich miejscowościach, położonych w przedwojennym województwie pomorskim. Ofiarami hitlerowskich zbrodniarzy padły wówczas dziesiątki tysięcy Polaków i Żydów.

Wobec powyższych nadejście Armii Czerwonej w 1945 r. mogło jawić się mieszkańcom Pomorza jako autentyczne „wyzwolenie”. Szybko okazało się jednak, że ci, którzy mieli przynieść wolność kontynuowali okrutną politykę poprzedników wobec ludności cywilnej. W okresie przebywania na tym fragmencie Polski czerwonoarmiści dopuścili się bardzo wielu gwałtów, pobić, rabunków oraz zabójstw...

Premiera na kanale IPNtv 9 kwietnia 2025 r. o godz. 15.00.

Odcinek 4: „Zbrodnie czerwonoarmistów na kobietach”

Armia Czerwona wkroczyła na teren Pomorza i Kujaw w styczniu 1945 r. Od pierwszych chwil pojawienia się w pomorskich i kujawskich miejscowościach czerwonoarmiści dopuszczali się przestępstw: kradzieży, grabieży, napadów, dewastacji i gwałtów. Ze wspomnień i polskich dokumentów wynika jednoznacznie, że ich skala była masowa. Ofiarami żołnierzy padały kobiety w każdym wieku, w miastach i na wsiach.

Do przemocy seksualnej dochodziło przez cały 1945 r., ale jej szczególne natężenie miało miejsce w zimę, a następnie w połowie roku, gdy przez Pomorze i Kujawy przejeżdżały sowieckie jednostki wracające z Zachodu na Wschód. Sowieckie dowództwo na zajętych terenach tworzyło własną administrację – komendantury wojskowe – które umożliwiały sowietyzację Polski. Teoretycznie odpowiadały one także za walkę z przestępczością. Jednak nierzadko to właśnie oficerowie z komendantur byli odpowiedzialni za przemoc wobec mieszkańców.

Premiera na kanale IPNtv 23 kwietnia 2025 r. o godz. 15.00.

Odcinek 5: „Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego”

Od maja 1943 r., na terenie Związku Sowieckiego tworzone były oddziały 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki, które w późniejszym czasie przerodziły się w Armię Berlinga. Oprócz regularnych oddziałów komunści postanowili utworzyć siły specjalne – Polski Samodzielny Batalion Specjalny, którego zadaniem było prowadzenie działań dywersyjnych na tyłach wojsk niemieckich.

Wkład oddziałów Polskiego Samodzielnego Batalionu Specjalnego w walkę z Niemcami był jednak niewielki. Ostatecznie latem 1944 r. postanowiono przekazać tę jednostkę pod auspicje kierownika komunistycznej bezpieki w Polsce Stanisława Radkiewicza i przekształcić ją w tzw. Wojska Wewnętrzne. Spore kłopoty organizacyjno-kadrowe doprowadziły do tego, że jednostki te nigdy nie rozwinęły w pełni swojej działalności. Tym samym kierownictwo Polskiej Partii Robotniczej postanowiło utworzyć w ich miejsce Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego – specjalne siły zbrojne, które miały bardzo szerokie zastosowanie.

Premiera na kanale IPNtv 7 maja 2025 r. o godz. 15.00.

Odcinek 6: „Rozbicie aresztu w Radomsku”

Największą i najbardziej spektakularną operacją zbrojną przeprowadzoną przez Konspiracyjne Wojsko Polskie był atak na Radomsko w nocy z 19 na 20 kwietnia 1946 r. Głównym jej celem było uwolnienie więźniów z aresztu miejskiego, znajdującego się przy budynku magistratu.

W wyniku przeprowadzonej koncentracji w akcji wzięły udział oddziały por. Jana Rogulki „Grot”, por. Henryka Glapińskiego „Klingi”, ppor. Władysława Kuśmierczyka „Longinusa”, sierż. Tomasza Szczęsnego „Tygrysa”, w sumie liczące niemal 170 żołnierzy. Całością dowodził por. „Grot”.

Choć w trakcie rozpoczętej ok. godz. 1 w nocy operacji nie udało się wykonać części z założonych zadań, zrealizowano główny cel akcji. 20-osobowa grupa ppor. „Longinusa” wysadziła żelazną bramę i drzwi prowadzące na dziedziniec aresztu miejskiego od strony ul. Narutowicza. Po obezwładnieniu niewielkiej liczby strażników, uwolniono 57 więźniów. Po niemal dwóch godzinach oddziały rozpoczęły wycofywanie się z Radomska.

W trakcie szeroko zakrojonych działań pacyfikacyjnych po rozbiciu radomszczańskie więzienia zatrzymano wielu członków KWP, którzy w trakcie brutalnego śledztwa byli przesłuchiwać również przez sowieckich śledczych. Siedemnastu z zatrzymanych, w tym por. Jan Rogulka „Grot”, zostało osądzonych 7 maja w sali kina „Wolność” w Radomsku przez sąd doraźny KBW, występujący pod szyldem Sądu Okręgowego w Częstochowie. Dwunastu z nich skazano na śmierć i dwa dni później zamordowano.

Premiera na kanale IPNtv 21 maja 2025 r. o godz. 15.00.

Odcinek 7: „Rozbicie Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Grajewie”

W pierwszych tygodniach 1945 r. całość przedwojennego województwa białostockiego znalazła się pod okupacją sowiecką. Walkę z nowym reżimem na Białostocczyźnie prowadziły organizacje niepodległościowe, które były kontynuacją struktur konspiracyjnych, prowadzących działalność w okresie okupacji niemieckiej. Okręg AK Białystok po styczniowym rozkazie o rozwiązaniu Armii Krajowej kontynuował walkę jako Armia Krajowa Obywatelska.

Głównym celem działań polskiego podziemia była ochrona ludności cywilnej przed wszechobecnym „czerwonym” terrorem. Jedną z najbardziej brawurowych akcji było przeprowadzone przez oddziały Armii Krajowej Obywatelskiej, przy wsparciu Narodowych Sił Zbrojnych, uderzenie na Grajewo. Polscy żołnierze zaatakowali miasteczko i opanowali je w nocy z 8 na 9 maja 1945 r.

Premiera na kanale IPNtv 4 czerwca 2025 r. o godz. 15.00.

Odcinek 8: „Proces Szesnastu”

Po zajęciu większości obszaru Polski przez oddziały Armii Czerwonej, a także w związku sytuacją międzynarodową, jaka wytworzyła się przede wszystkim w trakcie obrad konferencji jałtańskiej, która miała miejsce lutym 1945 r., kierownictwo Polskiego Państwa Podziemnego zastanawiało się nad dalszymi posunięciami.

W marcu 1945 r. szesnastu najważniejszych przedstawicieli polskiej konspiracji z wicepremierem rządu RP Janem Stanisławem Jankowskim oraz dowódcą Armii Krajowej gen. Leopoldem Okulickim zostało zaproszonych na rozmowy z niejakim gen. Iwanowem, aby omówić sytuację na tyłach wojsk sowieckich. Pod tym nazwiskiem ukrywał się osławiony funkcjonariusz NKWD gen. Iwan Sierow. Polscy politycy, zwabieni podstępnie do Pruszkowa zostali przez Sowietów zatrzymani i wywiezieni do ZSRS, gdzie ich bezprawnie osądzono, skazując na kary więzienia. Kilku z nich nigdy do Polski nie wróciło.

Premiera na kanale IPNtv 18 czerwca 2025 r. o godz. 15.00.

Odcinek 9: „Pomorska grabież Armii Czerwonej”

Stacjonowanie wojsk sowieckich miało bardzo negatywny wpływ na sytuację gospodarczą na Pomorzu w 1945 r. Dysponująca tzw. oddziałami trofeijnymi Armia Czerwona miała jeden cel, wywieźć z zajętych terenów jak najwięcej było można. Nie chodziło tylko o grabież dokonywaną przez poszczególnych żołnierzy. Wojska sowieckie prowadziły również demontaż mienia, które uznano za szczególnie istotne dla zniszczonego wojną Związku Sowieckiego. Teoretycznie podlegało to regulacji w umowach zawieranych pomiędzy stroną sowiecką i nowym polskim rządem, jednak faktycznie Sowietzi traktowali wszystko jako mienie zdobyczne. Duże straty poniosło również rolnictwo Pomorza, które było szczególnie intensywnie eksploatowane w 1945 r. Także później wojska sowieckie zajmowały jednak majątki rolne, mimo, że formalnie nie miały do tego prawa. Nie może więc dziwić, że zjawisko to już wówczas nazywano „kłeską pookupacyjną”

wsi gdańskiej”.

Premiera na kanale IPNtv 2 lipca 2025 r. o godz. 15.00.

Odcinek 10: „Obława Augustowska”

Latem 1945 r., czyli już po zakończeniu II wojny światowej w Europie północno-wschodnie rubieże Polski były świadkiem największej, zbrodniczej operacji wojskowo-ubeckiej, przeprowadzonej przez komunistów i Sowieców przeciwko polskim oddziałom niepodległościowym.

Późną wiosną oraz latem 1945 r. żołnierze konspiracyjnej Armii Krajowej Obywatelskiej prowadzili zakrojoną na szeroką skalę działalność antykomunistyczną, wobec której bezradni byli lokalni działacze Polskiej Partii Robotniczej, wspierani przez struktury bezpieczeństwa. W lipcu 1945 r. „w sukurs” tym ostatnim przyszły oddziały Armii Czerwonej oraz osławionego, sowieckiego Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych, które zaprzęły do pomocy m.in. niektóre jednostki „ludowego” Wojska Polskiego i Urzędu Bezpieczeństwa, przeprowadzając tzw. Obławę Augustowską, określaną przez niektórych badaczy „Małym Katyniem”.

Premiera na kanale IPNtv 11 lipca 2025 r. o godz. 11.00.

Odcinek 11: „Bitwa pod Majkowicami”

Po rozwiązaniu AK w styczniu 1945 r., ppor. Stanisław Karliński „Burza” wzorem wielu innych żołnierzy, nie miał szans na wyjście z konspiracji. Ponieważ nie chciał, pod naciskiem nowych władz i sowieckiej komendantury w Piotrkowie Trybunalskim, wydać oświadczenia wzywającego akowców do „wyjścia z lasu”, musiał się ukrywać i z czasem stworzył samodzielny oddział, który funkcjonował jako Oddział Samoobrony AK i Narodu.

Tymczasem aparat bezpieczeństwa rozpoczął polowanie na „Burzę”. Już na początku maja 1945 r. spalono jego rodzinne gospodarstwo w okolicy Ręczna, a najbliższych (w tym żonę, i dwoje małych dzieci) umieszczono w tymczasowym obozie dla volksdeutschów na obrzeżach Piotrkowa. W tej sytuacji „Burza” zdecydował się na rozbięcie tego obozu. Akcja ta miała jednak poważne konsekwencje. Aparat bezpieczeństwa, przy wsparciu sił sowieckich, nasilił działania operacyjne przeciwko „Burzy”. W efekcie doprowadziły one do ustalenia miejsca postoju oddziału i do krwawej bitwy pod Majkowicami, która miała miejsce 8 lipca 1945 r.

Premiera na kanale IPNtv 23 lipca 2025 r. o godz. 15.00.

Odcinek 12: „Rozbicie więzienia w Kielcach”

Sowieccy okupanci oraz współpracujący z nimi rodzimi komuniści starali się zniszczyć oddziały polskiego podziemia niepodległościowego, które było realną siłą zagrażającą ich władzy. Tym samym już od roku 1944 Armia Czerwona, NKWD ale również tzw. ludowe Wojsko Polskie oraz

aparatu bezpieczeństwa starały się rozbić jak największą ilość grup partyzanckich, których członków albo zabijano albo też umieszczano w miejscach odosobnienia.

Jednym z takich aresztów było więzienie w Kielcach, które polscy żołnierze postanowili zaatakować i odbić przetrzymywanych tam więźniów. Operację, przeprowadzoną w nocy z 4 na 5 sierpnia 1945 r., zorganizowało zgrupowanie poakowskich oddziałów partyzanckich, związanych z Delegaturą Sił Zbrojnych, pod dowództwem kpt. Antoniego Hedy „Szarego” oraz por. Stefana Bembińskiego „Harnasia” – „Sokoła”.

Premiera na kanale IPNtv 13 sierpnia 2025 r. o godz. 15.00.

Odcinek 13: „Powstanie Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość”

Latem 1945 r. jedyną szansę na odzyskanie niepodległości Polski widziano w wolnych i demokratycznych wyborach, które przewidziane były umowami jałtańskimi. To one miały zadecydować o tym, jaki będzie w Polsce ustrój i kto będzie sprawował władzę. Dowódcy dotychczasowego podziemia – Armii Krajowej, organizacji „Niepodległość” oraz Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj zdecydowali, że należy tę szansę wykorzystać i przestawić działanie z walki zbrojnej na walkę polityczną.

2 września 1945 r. założono w Warszawie konspiracyjne Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” (WiN). Głównym hasłem WiN było „Wyborów sfałszować nie damy”. Było to streszczenie celu i form działalności tej organizacji, które miały służyć właśnie temu, żeby skontrolować proces wyborczy i stworzyć warunki do walki politycznej.

Premiera na kanale IPNtv 3 września 2025 r. o godz. 15.00.

Odcinek 14: „Obóz NKWD w Działdowie”

W latach 1944-1945 całe terytorium II Rzeczypospolitej zostało zajęte przez oddziały Armii Czerwonej. Tym samym okupacja niemiecka została zastąpiona na okupację sowiecką. W jej trakcie czerwonoarmiści oraz funkcjonariusze komunistycznym organów represji starali się wyłapywać żołnierzy polskiego podziemia niepodległościowego, które uznali za najważniejszego wówczas wroga.

Żołnierze ci trafiali do różnych miejsc odosobnienia na terenie współczesnej Polski, które Sowietom bardzo często lokowali w byłych niemieckich obozach. Jednym z takich był obóz w Działdowie. Tam „czerwoni” okupanci umieszczali więźniów, których następnie wysyłali w głąb ZSRS, gdzie ci musieli pracować w katorżniczych warunkach na rzecz sowieckiej gospodarki.

Premiera na kanale IPNtv 1 października 2025 r. o godz. 15.00.

Odcinek 15: „Bezpieka”

Latem 1944 r. Armia Czerwona weszła do Lublina. W tym samym czasie w Moskwie sowiecki dyktator Józef Stalin powołał do życia quasirząd czyli Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego, który miał zarządzać tym obszarem Polski, który został zajęty przez Sowietów. Jednym z najważniejszych resortów PKWN był Resort Bezpieczeństwa Publicznego.

W tamtym czasie, tj. latem 1944 r. resort bezpieczeństwa dopiero był organizowany i w niczym nie przypominał późniejszej bezpieki – potężnej instytucji, która próbowała trzymać w garści polskie społeczeństwo. Niemniej w kolejnych miesiącach i latach aparat bezpieczeństwa stał się głównym narzędziem represji, wymierzonych w Polaków po 1944 r.

Premiera na kanale IPNtv 5 listopada 2025 r. o godz. 15.00.

Odcinek 16: „Strzelecka 8 – ubeckie więzienie”

Kamienica przy ul. Strzeleckiej 8 to zwyczajna kamienica z niezwykłą historią. Kamienica ta w latach czterdziestych XX wieku pełniła centralną rolę w działaniach operacyjnych NKWD i UB. Na przełomie 1944/1945 była ona wykorzystywana jako jedna z kwater gen. Iwana Sierowa – zastępcy Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych. Od 20 lutego 1945 roku kamienica przy ul. Strzeleckiej 8 stała się siedzibą Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie. Mieszkania, na wyższych kondygnacjach zostały zmienione na pokoje przesłuchań, piwnice na więzienne cele, a dwie skrytki pod schodami na karcery.

Przez to miejsce w latach 1945-1948 przewinęło się wiele tysięcy aresztowanych, wśród których dominowały osoby wywodzące się z kręgów polskiego podziemia niepodległościowego.

Premiera na kanale IPNtv 12 listopada 2025 r. o godz. 15.00.

Odcinek 17: „Czerwoni bandyci na polskim zachodzie”

W okresie II wojny światowej obecne polskie ziemie zachodnie, podobnie jak cały obszar II Rzeczypospolitej doświadczyły bardzo brutalnej, wręcz bestialskiej okupacji niemieckiej. Jednym z symboli tego strasznego czasu były np. masowe mordy Polaków z podpoznańskich Lasach Pałędzie i Dąbrówka.

Wobec powyższych nadejście Armii Czerwonej w 1945 r. mogło jawić się mieszkańcom ziem zachodnich jako autentyczne „wyzwolenie”. Szybko okazało się jednak, że ci, którzy mieli przynieść wolność kontynuowali okrutną politykę poprzedników wobec ludności cywilnej. W okresie przebywania na tym fragmencie Polski czerwonoarmiści dopuścili się bardzo wielu gwałtów, pobić, rabunków oraz zabójstw...

Premiera na kanale IPNtv 3 grudnia 2025 r. o godz. 15.00.

Odcinek 18: „Szabrownicy z Armii Czerwonej”

W 1945 r. Armia Czerwona znalazła się na obecnych, zachodnich ziemiach Rzeczypospolitej, które wcześniej były częścią państwa niemieckiego i w większości przez Niemców były zamieszkiwane. Niemniej żyjący tam ludzie, zarówno Niemcy, jak i Polacy nie mogli się wówczas czuć bezpiecznie. Wiele rodzin doświadczyło bowiem ogromnego okrucieństwa ze strony „czerwonych” okupantów, którzy masowo mordowali i gwałcili obywateli różnych narodowości.

Innym elementem, którego doświadczyli m.in. mieszkańcy Górnego Śląska była ogromna grabież mienia, tzw. szaber. Był on zjawiskiem powszechnym. Przede wszystkim kradzieży tej dopuszczali się zwykli żołnierze Armii Czerwonej. Co jednak istotne szaber był wydarzeniem zaplanowanym przez najwyższe organa władzy ZSRS.

Premiera na kanale IPNtv 10 grudnia 2025 r. o godz. 15.00.

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

Centrala

Okupacja sowiecka

Posłuchaj